

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.38>

УДК 338.242, 338.246.2

О. В. Красота,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8840-3119>

С. Ю. Пеціурківська,

студентка ОР «Бакалавр», освітня програма «Економіка та економічна

політика», Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8144-8824>

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

O. Krasota,

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Economic Theory,

Macro- and Microeconomics,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

S. Petsiurkivska,

Bachelor's degree student,

Educational program «Economics and Economic Policy»,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOCIAL POLICY ON THE PRINCIPLES OF SOCIAL INCLUSION: LESSONS FOR UKRAINE

У статті досліджується соціальна політика, яка разом із фінансовою і монетарною політиками уряду впливає на відновлення макроекономічної стабільності у суспільстві. Доводиться думка, що соціальна політика є більш ефективною не на основі загальновідомих принципів «Держави загального добробуту», а на засадах соціальної інклюзії. Невпинне збільшення соціальних виплат для підтримки найбільш уразливих верств населення, що характерне саме для «Welfare state», призводить до низки негативних наслідків для суспільства. Це зменшення стимулів до трудової діяльності, невинне нарощення дефіциту бюджету та державного боргу тощо. В той же час соціальна політика на основі соціальної інклюзії передбачає створення достатніх умов і можливостей доступу усіх членів суспільства до отримання благ (споживчих, освітніх, медичних та інших), до працевлаштування, до громадянської активності тощо. Зміщення акценту із пасивного соціального захисту і допомоги найменш забезпеченим верствам населення до активного соціального залучення всіх громадян в усі сфери суспільного життя сприяє макроекономічній стабілізації національних економік. У статті висвітлюються успішні практики соціальної політики на основі соціальної інклюзії у США, Польщі та Королівстві Норвегія. Даний досвід розглядається з точки зору його використання для підвищення рівня інклюзивності, добробуту та безбар'єрності в Україні.

This article seeks to examine social policy. This policy, together with fiscal and monetary policies, influences the restoring of macroeconomic stability in society. In this article the authors argue that social policy is more effective not on the basis of the well-known principles of the Welfare State, but on the basis of social inclusion. The Welfare State is characterized by a permanent increase in social benefits to support the most vulnerable segments of the population. This leads to a number of negative consequences for society. These outcomes include a decrease in incentives to work, a permanent growing of budget deficit and an

increase of public debt, etc. In contrast, social policy based on social inclusion involves creating sufficient conditions and opportunities for all members of society to access benefits (consumer, educational, medical, and others), employment, civic engagement, etc. The goal is to shift the emphasis from passive social protection and assistance to the poorest segments of the society to active social involvement of all citizens in all spheres of public life. This contributes to the macroeconomic stabilization of national economies. Social policy based on the principles of social inclusion has a number of advantages: empowerment as a source of productivity and innovation; improving the psycho-emotional state of individuals through getting out of isolation and engaging in various types of activities, reducing pressure on the budget by decreasing social benefits to vulnerable groups. Social inclusion integrates the principles of liberalism, democracy and market economy. Thus, it can become a driving force in the mechanism of economic growth and civilization transformation into an inclusive economy. The article identifies recent social projects and activities in Ukraine that assist in the modernization of social policy based on the principles of social inclusion. In the article, the authors describe successful social policy practices based on social inclusion in the United States, Poland, and the Kingdom of Norway. This experience is considered in terms of its use to increase the level of inclusiveness, welfare and barrier-free access in Ukraine.

Ключові слова: *соціальна політика, макроекономічна нестабільність, соціальна інклюзія, соціальна ексклюзія, добробут населення*

Keywords: *social policy, macroeconomic instability, social inclusion, social exclusion, population welfare*

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується своєю різноманітністю і динамічністю, стани макроекономічної стабільності перериваються кризами, економічними, соціальними, геополітичними проблемами і конфліктами. Так само і людське суспільство вирізняється

своєю неоднорідністю та різноманітністю. Кожна людина у світі має індивідуальні риси та відмінності, проте деякі з яких можуть стати причиною її дискримінації за певними ознаками. Дискримінація може бути породжена хибними стереотипами, результатами яких стають негативне сприйняття та відчуження певних груп осіб із суспільних процесів. Толерантне ставлення до людей та розуміння їх неоднорідності стає нагальною задачею глобального суспільства. Соціальна різноманітність зумовлює потребу створення умов для гідного соціально-економічного життя всіх членів суспільства.

В той же час сучасна соціальна політика зосередження на підтримці найбільш уразливих груп населення через надання їм різноманітних соціальних виплат, які невпинно зростають. Така соціальна допомога вже не може залишатися єдиним ефективним механізмом підтримки найбільш уразливих груп населення. Необхідно усунути бар'єри та створити доступ до участі у всіх аспектах суспільного життя для усіх людей, включно з тими, що позбавлені таких можливостей (фізичних, ментальних, соціальних тощо) у зв'язку з їх індивідуальними відмінностями. Це можливо завдяки переосмисленню і модернізації соціальної політики, яка має формуватися на принципах соціальної інклюзії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження науковцями проблематики «соціальної інклюзії» набуло поширення на рубежі XX-XXI століть. Водночас міжнародні організації та уряди держав також почали розробляти законодавчі документи та стратегії щодо впровадження принципів соціальної інклюзії у повсякденне життя людей. Таким чином, питання модернізації соціальної політики підіймалося паралельно як у науковому просторі, так і у державній політиці. Зокрема, спектр поглядів, що лежать в основі політики соціальної інклюзії, висвітлили Дженіффер М. Гідлі та Гаррі Пітер Хампсон [1], зміну парадигм проілюстрував Рут Лістер [2], питання соціальної ексклюзії, бідності та дискримінації дослідила Найла Кабір [3]. Варто зазначити, що соціальній інклюзії, забезпеченню

рівних можливостей та прав присвячена значна кількість публікацій та досліджень міжнародних організацій та установ, серед яких Всесвітній економічний форум, Організація Об'єднаних Націй, Фонд Рокфеллера та Світовий банк тощо. У вітчизняній літературі, присвяченій соціальній інклюзії, значну частину складає проблематика інклюзивної освіти, що є лише однією з цілей соціальної політики на основі принципів соціальної інклюзії. Теоретико-методологічний аналіз поняття соціальної інклюзії, реалізація соціальної політики на основі соціальної інклюзії та оцінка її результативності висвітлені такими українськими дослідниками, як О. Красота [4], Е. Лібанова [5], Т. Попова [6], І. Радіонова [7] та іншими.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження досвіду реформування соціальної політики шляхом впровадження принципів соціальної інклюзії у США, Польщі та Королівстві Норвегія, а також визначення можливості використання цього досвіду для підвищення рівня інклюзивності та безбар'єрності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна політика є важливою складовою економічної політики держави. Вона разом із фінансовою і монетарною політиками впливає на перебіг економічних процесів, визначає рівень добробуту населення та темпи економічного зростання. Після Другої світової війни у західних країнах набула популярності соціальна політика на основі концепції «Держави загального добробуту», відома як «Welfare state». Суть даної концепції полягає у тому, що держава свідомо бере на себе відповідальність за забезпечення основних соціальних потреб своїх громадян, а саме: підтримка їх життєвих умов, забезпечення виплат на випадок хвороби, фінансова допомога нужденним. Однак на початку 1980-х років в умовах невпинного зростання соціальних виплат виникли сумніви щодо доцільності такої соціальної політики. Основними її недоліками, вважаємо, були такі:

- зниження рівня економічної активності та продуктивності через надмірну соціальну захищеність громадян;

- поширення спекулятивних схем задля отримання фінансової допомоги від держави;
- перевищення державних видатків над доходами, що збільшує дефіцит бюджету та державний борг.

Крім того, в економічній науці у цей час спостерігався перехід від кейнсіанських ідей державного втручання в економіку до неоліберальних ідей вільного ринку, що також вплинуло на згортання концепції «Welfare state». Країни Західної Європи дійшли до цілком виправданого висновку про необхідність реформування соціальної політики, пошуку нового вектору розвитку та принципів, переходу від політики утримання незаможних громадян до політики їх підтримки. Остання можлива на основі використання принципів соціальної інклюзії. Це означає, що оновлена соціальна політика повинна робити акцент на активне заохочення всіх економічних суб'єктів до економічного та суспільно-політичного життя.

Виникнення терміну «соціальна інклюзія» (тобто «соціальне включення» або «соціальне залучення») пов'язано із протилежним йому терміном «соціальна ексклюзія» («соціальне відчуження»). Автором концепції соціальної ексклюзії вважають Державного секретаря із соціальних питань французького уряду Рене Ленуара, що у 1974 році у своїй праці «Відчужені» («Les Exclus») виділив більше 11 груп осіб, що були виключеними із суспільного життя Франції. До них включали людей з інвалідністю, самотніх батьків, незастрахованих безробітних, незадоволену молодь та інші категорії незахищених осіб. Тобто, ще пів століття назад вперше було визначено коло осіб, які з різних причин перебували «за бортом» суспільного життя. Соціальна ексклюзія пояснювалась з точки зору становища осіб, які через певні фізичні або ментальні обмеження, соціальні перешкоди не могли брати участь у повноцінному житті суспільства. Окремі групи осіб визнавалися «виключеними» на основі таких ознак як гендер, вік, расова та етнічна приналежність, релігія, інвалідність тощо. Внаслідок

соціальної ексклюзії люди, що включалися до зазначених груп, мали менший доступ до належної роботи, доходу та соціального статусу.

Протягом 1980-х років термін соціальної ексклюзії вийшов за межі Франції та поширився у сусідніх європейських країнах та Великій Британії. Згодом дана концепція була розглянута Європейським Союзом, а боротьба з соціальною ексклюзією стала ключовою ідеєю оновленої соціальної політики. Було визнано, що виключеність частини громадян із економічного, соціального та політичного життя перешкоджає стабільності суспільного розвитку, поглиблює диференціацію населення та макроекономічну нестабільність. Виникла потреба в іншій, більш широкій теорії, якою стала теорія соціальної інклюзії.

Соціальна інклюзія передбачає створення для усіх громадян достатніх умов, можливостей та ресурсів, які їм необхідні для отримання освіти, гідного працевлаштування, громадянської активності тощо. Соціальна інклюзія несе ідею побудови економіки з урахуванням особливостей кожного громадянина та реалізацію його особистісного потенціалу. Поєднуючи в собі принципи лібералізму, демократії та ринкової економіки, соціальна інклюзія може стати рушійною силою у механізмі економічного зростання та перебудови цивілізації у інклюзивну економіку.

Фонд Рокфеллера окреслив п'ять основних рис, що характеризують інклюзивну економіку: участь всього населення в економічному житті, рівноправність, зростання, стійкість та стабільність [8]. Тобто повинні забезпечуватися доступ до ринків та участь громадян у них як споживачів, працівників чи власників бізнесу, мобільність всіх груп населення, підтримка соціального добробуту та впевненість людей у майбутньому, що робить глобальну економічну систему більш стійкою.

Соціальна політика на основі принципів соціальної інклюзії має ряд переваг: розширення можливостей як джерело продуктивності та інновацій; підвищення кваліфікації робітників; покращення психоемоційного стану осіб завдяки виходу з ізоляції та залученню до різних видів активностей

населення; послаблення тиску на бюджет через зменшення соціальних виплат вразливим групам населення тощо. Для впровадження ефективної соціальної політики необхідно визначити механізми, завдяки яким окремі групи осіб стають «виключеними» з суспільства. Адже реалізація принципу соціальної інклюзії досягається лише через подолання «виключення».

Розглянемо деякі приклади світового досвіду впровадження принципів соціальної інклюзії.

Сполучені Штати Америки. США демонструють достатній досвід упровадження принципів соціальної інклюзії у соціальну політику і практику господарювання. Зокрема, в цій країні спостерігається розвиток державних та місцевих інклюзивних проєктів, спрямованих на підтримку осіб похилого віку. Відповідно до національного опитування Американської асоціації пенсіонерів (AARP), 82% літніх американців бажають продовжувати жити у своїх помешканнях, а не у геріатричних пансіонатах [9, с.111]. Завдяки таким тенденціям у 2008 році була запроваджена федеральна програма Medicaid «Money Follows the Person», основною метою якої є допомогти особам похилого віку переїхати з пансіонатів до родичів або власних осель.

Згідно із прогнозом Бюро перепису населення США, до 2080 року кожний п'ятий житель Сполучених Штатів буде віком понад 55 років, тому вже зараз варто розробляти програми, які стосувалися б залучення до всіх видів активностей даної групи осіб. Приклад такого проєкту – це програма BOOЗ «Global Age-Friendly Cities», де основний збір даних відбувався у Портленді. Там були залучені фокус-групи, що склалися з людей похилого віку, опікунів таких людей, представників бізнесу та некомерційних організацій. У результаті цієї співпраці було випущено глобальний посібник щодо існуючих бар'єрів у містах для осіб похилого віку та пропозиції щодо покращення інклюзивності населених пунктів.

Для максимального підвищення благополуччя та здоров'я людей з інвалідністю, людей похилого віку та їх сімей у 2012 році було створено Адміністрацію з питань громадського життя (ACL). Завдяки фінансуванню

ACL був створений проєкт Transit Planning 4 All (TP4A) [10], що підтримує розвиток транспортного планування для осіб з інвалідністю та поширює досвід такої практики на місцевих рівнях. Як вже було зазначено, соціальна інклюзія передбачає безбар'єрність для певних груп осіб у громадському житті. Тому однією з функцій Адміністрації з питань громадського життя (ACL) є забезпечення можливості голосування людей з інвалідністю на виборах шляхом надання грантів «Help America Vote Act (HAVA)» для покращення умов виборчих дільниць.

Збільшення кількості працевлаштованих серед осіб з інвалідністю є одним із головних векторів соціальної політики країни. Відповідно до статистики 2010-2021 років у США рівень зайнятості серед населення з інвалідністю знаходився у межах від 17,10% до 22,30% (Рис.1).

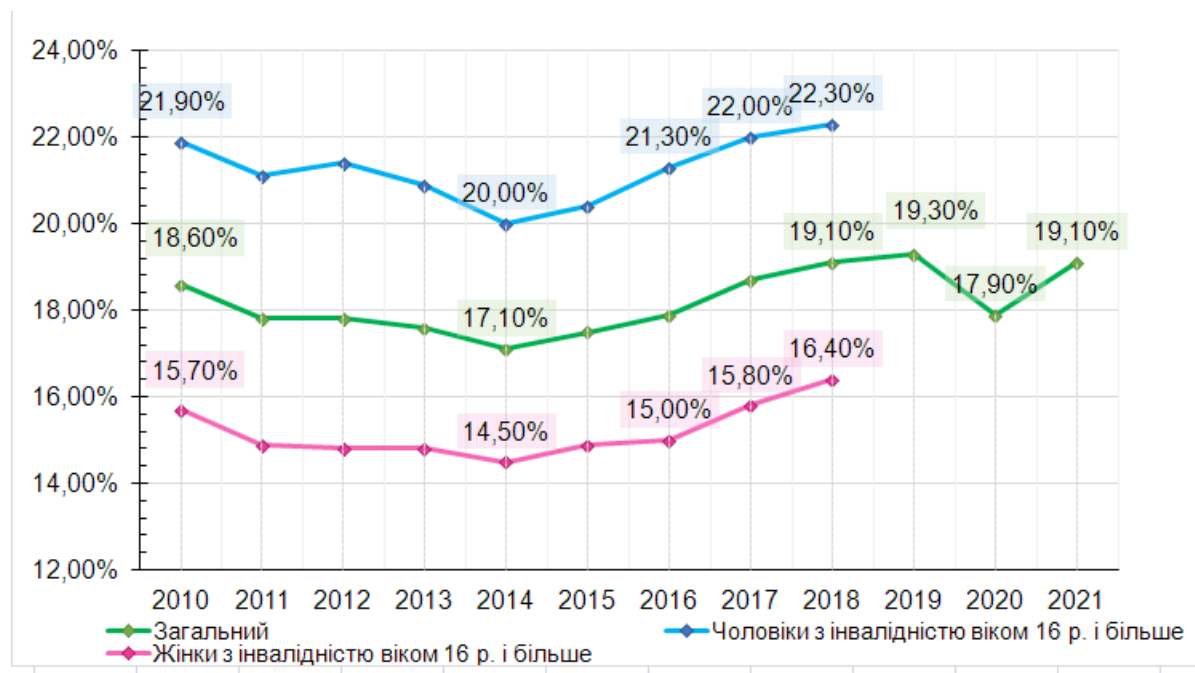

Рис. 1. Динаміка рівня зайнятості людей з інвалідністю у США, 2010-2021 рр.

Джерело: складено на основі [11]

Рис.1 віддзеркалює той факт, що після різкого зниження рівня зайнятості у 2014 році надалі він почав зростати та досяг максимального значення у 2019 році. Зважаючи на пандемію COVID-19, у 2020 р. даний показник зменшився у 1,08 разів, проте у 2021 р. рівень зайнятості поступово почав підвищуватися до докризового значення.

У плані розвитку країни президента США Джо Байдена «Build Back Better» [12] чільне місце посідає соціальна політика на засадах соціальної інклюзії. Дана програма має на меті підготувати осіб з інвалідністю до працевлаштування, вона планує виділити близько 300 млн доларів США на п'ятирічні гранти, які стосуються підвищення заробітних плат для людей з інвалідністю у компаніях.

Згідно із статистикою, більше одного мільярда людей потребують певного виду допоміжних технологій (технічних засобів реабілітації) для зручного життя, проте понад 90% не мають доступу до них. Задля технічного забезпечення осіб з інвалідністю був створений проєкт «ATscale» [13], одним з партнерів якого стало Агенство США з міжнародного розвитку (USAID). Для досягнення стратегічного завдання проєкту, а саме до 2030 року забезпечити 500 млн людей технічними засобами реабілітації, USAID виділяє 25 млн доларів США на купівлю окулярів, протезів, слухових апаратів та інвалідних візків. Важливо, що інвестиції в такі допоміжні технології мають принести економічну вигоду країні на суму понад 10 трильйонів доларів США протягом наступних 55 років.

Створення інклюзивного суспільства також повинно стосуватися сфери освіти, де створюються рівні, безбар'єрні умови для навчання всіх учнів без виключення. Відповідно до Закону США «Про освіту для осіб з інвалідністю» (IDEA) [14] дітям з інвалідністю зобов'язані надавати безкоштовну державну освіту, а також різні інклюзивні освітні послуги.

Республіка Польща. Польщу називають європейським чемпіоном зростання, через це вона заслуговує окремого аналізу серед інших країн-членів ЄС. Протягом 1992-2019 років темпи зростання економіки Польщі становили в середньому 4,2% на рік, що дозволило їй стати за розміром сьомою економікою у ЄС. У Польщі та Україні є багато спільних рис: перехід від планової до ринкової економіки, схожість менталітетів, а також практично однакова структура населення. Тому досвід Польщі щодо

національних стратегій та проєктів, які пов'язані з соціальною інклюзією, може стати корисним прикладом для України.

З метою впровадження принципів соціальної інклюзії, знищення бар'єрів у суспільстві та покращення якості життя Міністерством інвестицій та економічного розвитку було представлено польську урядову програму «Доступність плюс» (Accessibility Plus) на 2018-2025 роки [15]. Зокрема інвестиції у розвиток інклюзивної освіти будуть складати 900 млн злотих, зокрема ці кошти будуть спрямовані на створення 200 шкіл для дітей з інвалідністю та 15 центрів підтримки інклюзивної освіти, на запровадження доступності для студентів та викладачів у 100 університетах тощо. Крім цього, у лютому 2021 року Рада міністрів ухвалила першу польську Стратегію для людей з інвалідністю [16], яка стане дорожньою картою національної політики, що ґрунтується на принципах соціальної інклюзії.

Королівство Норвегія. Норвегію можна назвати однією з найбільш інклюзивних країн світу. Ратифікована Норвегією у 2013 році Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю допомогла уряду країни сформувавши ряд цілей, що повинен сприяти рівності та включенню людей до всіх сфер життєдіяльності суспільства. У статті 19 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю зазначено, що держава повинна забезпечити умови, щоб «особи з інвалідністю мали можливість вибирати нарівні з іншими людьми своє місце проживання й те, де й з ким проживати, і не були зобов'язані проживати в якихось визначених житлових умовах» [17]. На засадах цього документу була створена Національна стратегія соціального житла на 2014-2020 роки, за яку відповідали шість міністерств Норвегії, а ініціатором та координатором роботи стратегії був Норвезький державний житловий банк (Husbanken). Розвиток соціальної політики у цій сфері продовжився, а саме була впроваджена нова Національна стратегія у сфері соціального житла на 2021-2024 роки [18], ціллю якої є допомога на ринку нерухомості вразливим групам населення. Зокрема уряд встановлює перелік вимог щодо універсальності дизайну у будівельних технічних регламентах, а субсидії

Норвезького державного житлового банку на ліфтову систему у будинку також сприяють забезпеченню безбар'єрного середовища.

Скандинавська політика ґрунтується на ідеї рівних можливостей також і на ринку праці. Тому у 2001 році було впроваджено документ – Угоду про інклюзивне трудове життя (the IA Agreement) [19], який і досі залишається дієвим інструментом для подолання нерівності «виключених» груп на ринку праці. Таким чином, основними цілями Угоди про інклюзивне трудове життя є допомога людям з інвалідністю вийти на ринок праці, а також людям старше 50 років продовжувати їх трудову діяльність.

Порівнюючи Норвегію з Польщею та Європейським Союзом загалом, варто зазначити, що у 2021 році рівень зайнятості серед людей віком «60 і більше» у Норвегії є найвищим, що свідчить про достатній рівень їх включеності у суспільне життя (Рис. 2).

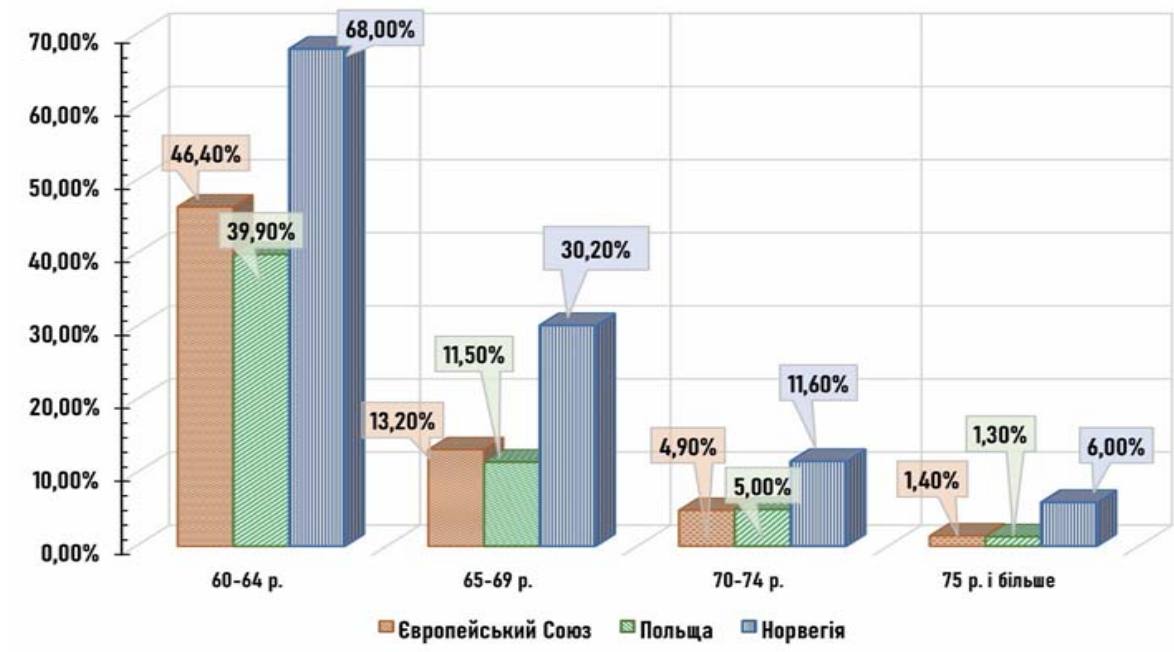

Рис. 2. Рівень зайнятості серед літніх людей у країнах Європи у 2021 році
Джерело: складено на основі [20]

Згідно з Глобальним звітом про гендерний розрив за 2022 рік [21, с.10], Норвегія посіла третє місце у рейтингу глобального індексу гендерного розриву після Ісландії та Фінляндії. Королівство Норвегія вважається однією

з найбільш гендернорівних країн у світі. Щоб досягти такого рівня інклюзії, жінки почали боротися за свої права та самовираження ще у 1884 році, створивши Норвезьку асоціацію прав жінок (Norsk Kvinnesaksforening). Більше століття Норвегія працює над включенням жінок у всі сфери життя. Так у 2016 році вона отримала статус першої країни у світі, де було створено посаду омбудсмена з питань гендерної рівності. Слід зазначити, що Уряд Норвегії розробив Національний план дій щодо прав жінок та гендерної рівності у зовнішній політиці та політиці розвитку на 2016-2020 роки [22], у якому були визначені вектори удосконалення соціальної політики. А саме до Національного плану дій включено забезпечення інклюзивної та якісної освіти для всіх дівчат і хлопців, рівні можливості для участі жінок на ринку праці, боротьба з насильством, рівноправна участь жінок у політичному житті тощо.

Україна. Відновивши свою незалежність у 1991 році, Україна стала на шлях розбудови конкурентоспроможної держави, у якій на першому місці – підвищення рівня добробуту, розвиток людського капіталу та формування відкритого інклюзивного суспільства. Для результативного досягнення цих цілей національна соціальна політика повинна бути модернізована на основі принципів соціальної інклюзії, адже вразливі групи осіб складають значну частину населення України. Згідно із даними Державної служби статистики, на 1 січня 2022 року кількість постійного населення віком 60 років і старше становила 10152,4 тис. осіб. В той же час станом на початок 2021 року налічувалося 2724,1 тис. осіб з інвалідністю, причому близько 559,3 тис. осіб з них працювали та отримували пенсію [23].

З початком повномасштабної війни росії проти України змінилося життя кожного українця. На жаль, з кожним днем стає все більше постраждалих від російської агресії – цивільних людей та військових – які вимушені пристосовуватися до нових реалій свого життя. Війна стала фактором штучного збільшення кількості людей з інвалідністю, дітей-сиріт, а також внутрішньо переміщених осіб (які також можуть відчувати

виключеність серед місцевих жителів інших областей) в Україні. Такі негативні тенденції є викликом для України, проте вона повинна стати прикладом інноваційної безбар'єрної країни, що успішно впровадила принципи соціальної інклюзії у всі аспекти життя.

Україна вже стала на шлях підвищення рівня інклюзивності. У 2021 році була схвалена Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Відповідно до плану заходів даної стратегії державні інституції та громадські організації повинні забезпечити рівними правами та можливостями усі групи населення задля соціального включення, поліпшити доступність інфраструктури, сформувати інклюзивне освітнє середовище, а також «забезпечити умови для працевлаштування усіх груп населення і зробити інформацію та цифрові послуги для всіх груп населення» [24]. Також у грудні 2022 року відбувся запуск розділу «Дія. Безбар'єрність» на порталі «Дія». Даний проєкт призначений підвищити поінформованість людей щодо отримання державної підтримки, можливостей працевлаштування або перепрофілювання. Запуск розділу щодо безбар'єрності може сприяти працевлаштуванню осіб з інвалідністю завдяки наданню їм рекомендації з пошуку вакансій.

Згідно з Глобальним звітом про гендерний розрив за 2022 рік [21, с.10,], Україна посіла 81 місце зі 146 країн, опустившись на 7 позицій порівняно з попереднім роком. Тому одним із провідних питань соціальної політики в Україні стає забезпечення гендерної рівності. Так у 2020 році Україна стала повноправною учасницею «Партнерства Біарріц», відповідно до цього держава повинна сприяти та контролювати виконання таких завдань як забезпечення рівності в оплаті праці чоловіків та жінок, запобігання насильству тощо. Для виконання ряду зобов'язань, зокрема на притулки та допомогу постраждалим від домашнього насильства, було виділено 274,2 млн грн.

Варто додати, що 20 червня 2022 року була ратифікована, а 1 листопада 2022 року набрала чинності «Конвенція Ради Європи про запобігання

насилюванню стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» [25]. Дана подія ілюструє налаштованість українського суспільства до запровадження європейських стандартів та цінностей, таких як право людини на вільне від насилля життя та боротьба з дискримінацією жінок.

Відповідно до рейтингу Social Progress Index у 2022 році Україна посіла 52 місце серед 169 країн, а за окремим показником інклюзивності – 56 місце. Порівнюючи оцінки країн щодо доступу до правосуддя, індексу рівного захисту, безбар'єрності, доступу до якісної освіти та медицини, варто зазначити, що в Україні ще не повністю налагоджені механізми створення рівних умов та можливостей для всіх груп населення (Рис. 3).

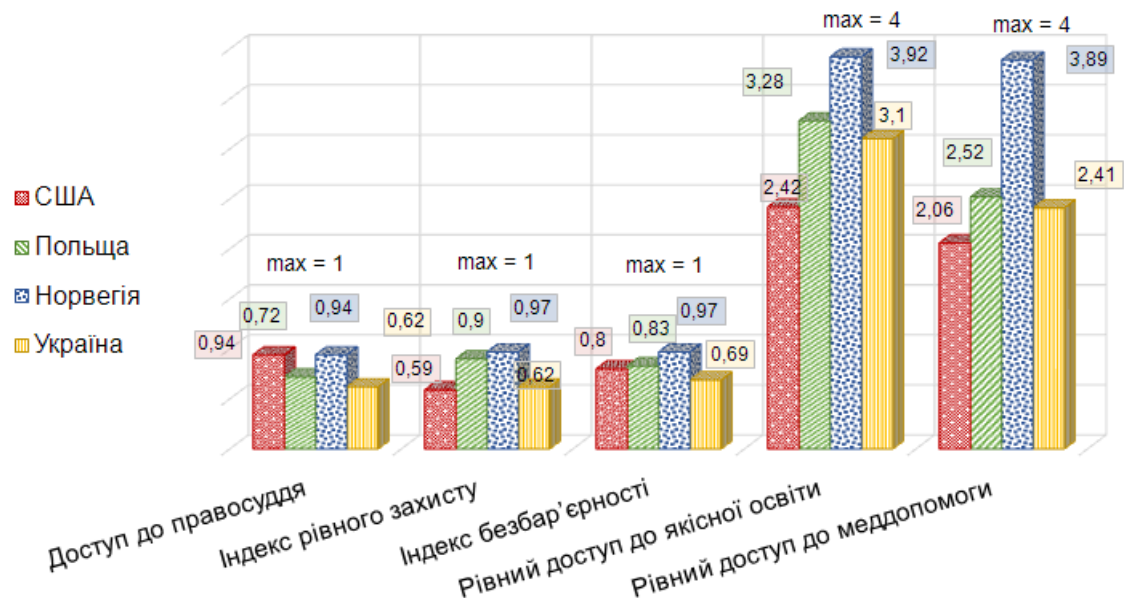

Рис.3. Рейтинг країн за Social Progress Index у 2022 році

Джерело: складено на основі [26]

Місце України за рейтингом Social Progress Index дає підстави стверджувати про нагальну необхідність реформування соціальної політики, зокрема переведення її на засади соціальної інклюзії.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок.

Проаналізувавши досвід впровадження соціальної політики на основі соціальної інклюзії у США, Норвегії та у Польщі, можна зробити висновок, що Україна тільки починає шлях до розбудови інклюзивного суспільства та сприяння всеохоплюючої безбар'єрності для «виключених» груп населення.

Для реформування соціальної політики в нашій країні вважаємо за доцільне розглянути такі інклюзивні заходи:

- створення зацікавленості для роботодавців створювати робочі місця для людей з особливими потребами (зокрема, надання державою субсидій на виплату роботодавцем частини заробітної плати працівнику з інвалідністю, компенсація виплат на створення необхідних умов на робочому місці тощо);
- сприяння поширенню соціального підприємництва;
- проведення державних конкурсів на звання найбільш інклюзивної компанії, що передбачатиме отримання низки податкових стимулів;
- створення центрів підтримки людей похилого віку, які будуть сприяти їх залученню до економічної, соціальної сфери життя та громадської активності;
- надання грантів від держави для створення інклюзивних класів у школах та дитячих садках;
- виділення державою коштів на створення більшої кількості нових геріатричних пансіонатів з дотриманням норм та стандартів якості роботи, а також поширення у них програм « зв'язку поколінь ».

Статус кандидата на вступ до ЄС надасть Україні можливість отримання коштів на реалізацію стратегій та планів зі соціальної інклюзії, а також сприятиме розвитку спільних проєктів з країнами-членами Європейського Союзу.

Література

1. Gidley J.M., Hampson G.P., Wheeler L., Bereded-Samuel E. Social Inclusion: Context, Theory and Practice. *The Australasian Journal of University-Community Engagement*. 2010. vol. 5, no. 1. P. 6-36. URL: https://www.researchgate.net/profile/Jennifer-Gidley/publication/265041981_Social_Inclusion_Context_Theory_and_Practice/li

nks/5468531e0cf2397f782bf2e6/Social-Inclusion-Context-Theory-and-Practice.pdf (дата звернення: 02.12.2022)

2. Lister R. From equality to social inclusion: new labour and the welfare state. *Critical Social Policy*. 1998. vol. 18, no. 2. P. 215-225. DOI: <https://doi.org/10.1177/026101839801805505> (дата звернення: 02.12. 2022)

3. Kabeer N. Social Exclusion, Poverty and Discrimination: Towards an Analytical Framework. *IDS Bulletin*. 2000. vol. 31, no. 4. P. 83-97. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2000.mp31004009.x> (дата звернення: 02.12.2022)

4. Красота О.В. Теоретичне підґрунтя модернізації соціальної політики. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 4. С. 10–17. URL: <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/336/367> (дата звернення: 03.12.2022).

5. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 9–22. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8701/01-Libanova.pdf?sequence=3> (дата звернення: 03.12.2022).

6. Попова Т. Л. Соціальне залучення: концептуальні підходи до визначення. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 1–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_1_16 (дата звернення: 03.12.2022).

7. Радіонова І. Функція соціальної політики та соціальна інклюзія в поясненні загальної економічної рівноваги. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2020. № 208. С. 49–55. URL: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/07/208-49-55.pdf> (дата звернення: 03.12.2022).

8. The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth Dichotomy. *The Rockefeller Foundation*. 2016. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy/> (дата звернення: 03.12.2022)

9. Scharlach A.E., Lehning A.J. Ageing-friendly communities and social inclusion in the United States of America. *Ageing and Society*. 2013. vol. 33, no. 1. P.110-136. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0144686X12000578> (дата звернення: 04.12.2022).

10. ACL Programs Support Transportation Accessibility for Older Adults and People with Disabilities. *The National Aging and Disability Transportation Center*. 2022. URL: <https://www.nadtc.org/news/blog/acl-programs-support-transportation-accessibility-for-older-adults-and-people-with-disabilities/> (дата звернення: 04.12.2022).

11. Employment status of the civilian noninstitutional population by disability status and age, 2020 and 2021 annual averages. *Bureau of Labor Statistics*. 2022. URL: <https://www.bls.gov/news.release/disabl.a.htm> (дата звернення: 06.12.2022).

12. President Biden Announces the Build Back Better Framework. *The White House*. 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/10/28/president-biden-announces-the-build-back-better-framework/> (дата звернення: 06.12.2022).

13. The Case for Investing in Assistive Technology. *ATscale*. 2020. URL: <https://atscalepartnership.org/investment-case> (дата звернення: 06.12.2022).

14. The Individuals with Disabilities Education Act (IDEA). *The United States Congress*. 1990. URL: <https://sites.ed.gov/idea/about-idea/> (дата звернення: 06.12.2022).

15. Accessebility Plus 2018-2025. *Governmental programme. The Ministry of Investment and Economic Development*. 2018. URL: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/72628/Dostepnosc_angielski.pdf (дата звернення: 07.12.2022).

16. The first Polish Strategy for Persons with Disabilities. *Ministry of Family and Social Policy (Poland)*. 2021. URL:

<https://www.gov.pl/web/family/the-first-polish-strategy-for-persons-with-disabilities> (дата звернення: 07.12.2022).

17. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. №995_g71. Дата оновлення: 06.07.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/ed20160706#Text (дата звернення: 08.12.2022).

18. We all need a safe place to call home - National strategy for social housing policies (2021-2024). *Government of Norway*. 2022. URL: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/we-all-need-a-safe-place-to-call-home-national-strategy-for-social-housing-policies-2021-2024/id2788470/> (дата звернення: 08.12.2022).

19. New Norwegian IA agreement: More of the same, but fewer conflicting goals. *Nordic Labour Journal*. 2019. URL: <http://www.nordiclabourjournal.org/i-fokus/in-focus-2019/absenteeism/article.2019-02-13.2929495725> (дата звернення: 08.12.2022).

20. Employment rates by sex, age and citizenship (%). *Eurostat Data Browser*. 2022. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ergan\\$DV_580/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ergan$DV_580/default/table?lang=en) (дата звернення: 05.01.2023).

21. Global Gender Gap Report 2022. *World Economic Forum*. 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (дата звернення: 06.01.2023).

22. Women's rights and gender equality. *Government of Norway*. 2021. URL: https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/the-un/innsikt/womens_rights/id439433/ (дата звернення: 07.12.2022).

23. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2023).

24. План заходів з реалізації Нацстратегії безбар'єрності опубліковано. *Урядовий портал*. 2021. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/plan-zahodiv-z-realizaciyi-nacstrategiyi-bezbaryernosti-opublikovano> (дата звернення: 10.12.2022).

25. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011. № 994_001-11. Дата ратифікації Україною: 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 10.12.2022)

26. The 2022 Social Progress Index. *The Social Progress Imperative*. 2022. URL: <https://www.socialprogress.org/> (дата звернення: 05.01.2023).

References

1. Gidley, J.M. Hampson, G.P. Wheeler, L. and Bereded-Samuel, E. (2010), "Social Inclusion: Context, Theory and Practice", *The Australasian Journal of University-Community Engagement*, [Online], vol. 5, no. 1, pp. 6-36, available at: https://www.researchgate.net/profile/Jennifer-Gidley/publication/265041981_Social_Inclusion_Context_Theory_and_Practice/links/5468531e0cf2397f782bf2e6/Social-Inclusion-Context-Theory-and-Practice.pdf, (Accessed 2 December 2022)
2. Lister, R. (1998), "From equality to social inclusion: new labour and the welfare state", *Critical Social Policy*, [Online], vol. 18, no. 2, pp.215-225, available at: <https://doi.org/10.1177/026101839801805505>, (Accessed 2 December 2022)
3. Kabeer, N. (2000), "Social Exclusion, Poverty and Discrimination: Towards an Analytical Framework", *IDS Bulletin*, [Online], vol. 31, no. 4, pp. 83-97, available at: <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2000.mp31004009.x>, (Accessed 2 December 2022)
4. Krasota, O. (2020), "Theoretical basis of social policy modernization", *Scientific Notes of «KROK» University*, [Online], vol. 4, available at: <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/336/367>. (Accessed 3 December 2022).

5. Libanova, E.M. (2008), “Strategic priorities of social policy of Ukraine at the beginning of the XXI century”, *Demography and Social Economy*, [Online], vol. 1, available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8701/01-Libanova.pdf?sequence=3> (Accessed 3 December 2022).
6. Popova, T.L. (2013), “Social inclusion: conceptual approaches to the definition”, *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, [Online], vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_1_16 (Accessed 3 December 2022).
7. Radionova, I. (2020), “The function of Social Policy and Social Inclusion in explaining The General Economic Equilibrium”, *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, [Online], vol. 1, no.208, available at: <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/07/208-49-55.pdf> (Accessed 3 December 2022).
8. The Rockefeller Foundation (2016), “The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth Dichotomy”, available at: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy/>, (Accessed 3 December 2022).
9. Scharlach, A.E. and Lehning, A.J. (2013), “Ageing-friendly communities and social inclusion in the United States of America”, *Ageing and Society*, [Online], vol. 33, no. 1, pp.110-136, available at: <https://doi.org/10.1017/S0144686X12000578>, (Accessed 4 December 2022)
10. The National Aging and Disability Transportation Center (2022), “ACL Programs Support Transportation Accessibility for Older Adults and People with Disabilities”, available at: <https://www.nadtc.org/news/blog/acl-programs-support-transportation-accessibility-for-older-adults-and-people-with-disabilities/> (Accessed 4 December 2022).
11. Bureau of Labor Statistics (2022), “Employment status of the civilian noninstitutional population by disability status and age, 2020 and 2021 annual

averages”, available at: <https://www.bls.gov/news.release/disabl.a.htm> (Accessed 6 December 2022).

12. The White House (2021), “President Biden Announces the Build Back Better Framework”, available at: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/10/28/president-biden-announces-the-build-back-better-framework/> (Accessed 6 December 2022).

13. ATscale (2020), “The Case for Investing in Assistive Technology”, available at: <https://atscalepartnership.org/investment-case> (Accessed 6 December 2022).

14. The United States Congress (1990), “The Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)”, available at: <https://sites.ed.gov/idea/about-idea/> (Accessed 6 December 2022).

15. The Ministry of Investment and Economic Development (2018), Governmental programme “Accessibility Plus 2018-2025”, available at: https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/72628/Dostepnosc_angielski.pdf (Accessed 7 December 2022).

16. Ministry of Family and Social Policy (Poland) (2021), “The first Polish Strategy for Persons with Disabilities”, available at: <https://www.gov.pl/web/family/the-first-polish-strategy-for-persons-with-disabilities> (Accessed 7 December 2022).

17. The United Nations (2006), “Convention on the Rights of Persons with Disabilities”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/ed20160706#Text (Accessed 8 December 2022).

18. Government of Norway (2022), “We all need a safe place to call home - National strategy for social housing policies (2021-2024)”, available at: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/we-all-need-a-safe-place-to-call-home-national-strategy-for-sosial-housing-policies-2021-2024/id2788470/> (Accessed 8 December 2022).

19. Nordic Labour Journal (2019), “New Norwegian IA agreement: More of the same, but fewer conflicting goals”, available at: <http://www.nordiclbourjournal.org/i-fokus/in-focus-2019/absenteeism/article.2019-02-13.2929495725> (Accessed 8 December 2022).
20. Eurostat Data Browser (2022), “Employment rates by sex, age and citizenship (%)”, available at: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ergan\\$DV_580/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_ergan$DV_580/default/table?lang=en) (Accessed 5 January 2023).
21. World Economic Forum (2022), “Global Gender Gap Report 2022”, available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Accessed 6 January 2023).
22. Government of Norway (2021), “Women's rights and gender equality”, available at: https://www.regjeringen.no/en/topics/foreign-affairs/the-un/innsikt/womens_rights/id439433/ (Accessed 7 December 2022).
23. Official website of the State Statistics Service of Ukraine (2020), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 January 2023)
24. Government portal(2021), “A plan of measures for the implementation of the National Strategy for a Barrier-Free Environment has been published”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/plan-zahodiv-z-realizaciyi-nacstrategiyi-bezbaryernosti-opublikovano> (Accessed 10 December 2022).
25. The Council of Europe (2011), “The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11/ed20110511#Text (Accessed 10 December 2022).
26. The Social Progress Imperative (2022), “The 2022 Social Progress Index” available at: <https://www.socialprogress.org/> (Accessed 5 January 2023).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2023 р.